ка слідчий, прокурор виносить постанову, а слідчий суддя, суд – ухвалу, копія якої вручається законному представнику.

Таким чином, очевидним є той факт, що процесуальний статус законного представника потерпілого потребує удосконалення та конкретизації у відповідних статтях КПК.

Список літератури:1. Кримінальний процесуальний кодекс України, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України»: чинне законодавство з 19 листопада 2012 року. – К. : ПАЛИВОДА А.В. – 2012. – 382 с. 2. Новий тлумачний словник української мови: [у 3-х т.]/ [Укладачі: В. Яременко, О. Сліпушко]. – 2-ге вид., вип. – К.: Аконіт. – 2006. – Т. 3. – 862 с. 3. Скакун О.Ф. Теория государства и права : учебник / Скакун О.Ф. – Х.: Консум; Ун-т внутр. дел. – 2000. – 704 с. 4. Бояринцева М. Адміністративно-правовий статус громадян: до питання про склад елементів / М. Бояринцева. – 2002. – № 8. – С. 21–25. 5. Рогатюк К. В. Правовий статус особи: доктринальні аспекти визначення та розуміння / К.В. Рогатюк // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. – 2006. – № 4. – С. 110-115. 6. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Молдова. Кишинев: «Lavialat-Info» SRL. – 2009. – 254 с. 7. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Беларусь. – Минск : Акад. МВД. – 2011. – 332 с. 8. Уголовно-процессуальный кодекс Азербайджанской Республики. Баку : Юридическая литература. – 2001. – 567 с.

КОЛОДІЙ І. П., *консультант Десятої харківської державної нотаріальної контори, викладач кафедри гуманітарних та фундаментальних юридичних дисциплін*
Харківський економіко-правовий університет

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ПРОЦЕДУРА ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО КОНСТИТУЦІЇ», «КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС» ТА «КОНСТИТУЦІЙНА РЕФОРМА»

Без сумніву, проблема внесення змін до Конституції набула в Україні помітного значення, і у зв'язку з цим з'являється велика кількість досліджень, які стосуються того чи іншого аспекту внесення змін до Конституції.

© Колодій І. П., 2013

У дослідженнях з юридичних наук можна зустріти різні терміни, які, на нашу думку, охоплюють одне й те ж явище – а саме процедуру внесення змін до Конституції України. Ці поняття біль широкі, ніж процедура внесення змін до Конституції, більш вузькі, або ж відображають тільки окремий аспект цієї юридичної категорії. Так, процедура внесення змін до Конституції може входити до більш широкого поняття або ж ототожнюватися з «конституційним процесом», може бути складовою частиною «конституційної реформи». Крім того, у науці можна зустріти терміни «конституційна поправка», «конституційні зміни», «удосконалення конституції», «конституційна модернізація», «конституційна модифікація», «повний або частковий перегляд конституції», «конституція у новій редакції», «конституційне перетворення», «оновлення конституції», «еволюція конституції».

Така кількість термінів, які, по суті, охоплюють одне і те ж явище, вражає. Хіба існує інша правова категорія, яка мала б стільки ж назв та суміжних понять? Уся багатоманітність тих термінів, які тим чи іншим чином стосуються внесення змін до конституції веде до спотворення самої сутності цього явища. Адже, якщо мова йде саме про «внесення змін» навіщо вигадувати велосипед та називати це переробка конституції, удосконалення конституції, модернізація або модифікація – адже у цих термінах можна просто заплутатися, і не зрозуміти про яку саме переробку або удосконалення йде мова, може про нову обкладинку або новий шрифт? Тому на нашу думку, саме термін «процедура внесення змін до Конституції» є доцільною і юридично обґрунтованою. Немаловажним, є й той факт що Розділ XIII Конституції має назву «Внесення змін до Конституції», тобто законодавець саме таку юридичну конструкцію використав для визначення цього явища. Термін «процедура» також використовується у Основному законі. Так, наприклад у п. 15 Перехідних положень зазначено «… у справі про додержання процедури внесення змін до Конституції України».

Метою дослідження, є аналіз спільних і відмінних рис, взаємозв'язку і співвідношення таких найбільш вживаних у науці понять, як: *«конституційний процес»; «конституційна реформа»* та *«процедура внесення змін до конституції».*

Термін «конституційний процес» широко застосовується у вітчизняній науці конституційного права, але його розуміння і тлумачення різне. Поняття «конституційний процес» досліджували у своїх працях такі вчені, як Є. В. Бородін, Ю. Захаров, І. С. Куненко, В. С. Позняк, І. Є. Словська, О. Скрипнюк, М. В. Томенко.

У науковій енциклопедичній літературі під терміном «процес» (від лат. Processus – просування) розуміють: 1) послідовну зміну явищ, станів у розвитку чого-небудь; 2) сукупність послідовних дій для досягнення якого-небудь результату; 3) порядок розгляду справ у суді; 4) розгляд судової справи [1].

Так, В. Бородін визначає конституційний процес як систему правових норм і процедур, що регламентує порядок підготовки, переробки, прийняття та набуття чинності Конституцією та федеральними законами; порядок зміни, перегляду й припинення дії Конституції, а також забезпечення ефективного функціонування основних конституційних інститутів протягом усього терміну дії Конституції [2, с. 20].

Куненко І. С. доходить висновку, що конституційний процес – це система правових норм і процедур, що регулюють порядок підготовки, розробки, прийняття й набрання чинності конституцією (основним законом), зміни, перегляду й припинення дії конституції, а також забезпечення ефективного функціонування основних конституційних інститутів протягом усього терміну дії конституції [3, с. 207].

В. В. Медведчук визначає конституційний процес у двох аспектах, а саме як різновид політичного процесу, що здійснюється в державі взагалі, та як унікальну соціальну систему. Конституційному процесу, на думку автора, притаманні такі самі риси та характеристики, як і політичному процесу, а отже, вони мають спільні складові – політичну діяльність, політичні рішення, парламентську та партійну діяльність, політичну стратегію і тактику, політичну стабільність та політичну конфліктологію тощо.

Автор зазначає, що поняття конституційного процесу охоплює не лише складання та прийняття відповідної конституції, а й практичне здійснення її приписів, перегляд окремих її положень і внесення відповідних змін, введення конституції в дію тощо. Він триває увесь час, доки існує держава, і розвивається з урахуванням особливостей еволюції відповідного суспільства і держави [4, с. 28].

З вищевикладеного можна зробити висновок, що конституційний процес більш широке явище ніж процедура внесення змін до Конституції, адже охоплює собою і процес прийняття нової Конституції, і історичні передумови прийняття Конституції, і введення Конституції в дію, тощо.

Проведемо аналіз визначення терміну «конституційна реформа». Такий термін досліджується у працях А. Бєлкіна, П. О. Добродумова, С. В. Ківалова, О. Я. Лапка, Є. Р. Бабічева, О. Кордун, Р. Павленко, В. Речинського, М. М. Розумного, В. Я. Тація.

Термін «реформа» (від лат. Reformo – перетворюю) у енциклопедичній літературі розуміється як: 1) перетворення, зміна, перебудова будь-якої сторони суспільного життя (порядків, інститутів, установ); 2) формально нововведення будь-якого змісту, однак реформами зазвичай називають більш-менш прогресивне перетворення [5]; 3) зміни в устрої чого-небудь, які зроблені з метою покращення, перетворення; 4) перетворення в якій-небудь галузі державного, економічного й політичного життя, що не стосується основ чинного соціального ладу [6, с. 547].

В. Речинський хоч і не дає чіткого визначення конституційної реформи, втім з його статті «Конституційна реформа як симптом політичної компрометації» слідує, що під конституційною реформою слід розуміти саме процедуру внесення змін до Конституції [7, с. 42].

Поняття політичної реформи досліджував і М.М. Розумний. Він виділяє три аспекти політичної реформи: ідея реформи, гасло реформи та тема реформи.

Ідея реформи – це своєрідний проект облаштування політичної системи відповідно до того розуміння принципів і

механізмів її функціонування, яке сформувалося наприкінці 90-х років у провідних фінансово-політичних корпорацій України. Гаслореформи – висунута опозиційними силами вимога перерозподілу повноважень і ресурсів, яка пізніше перехоплена владою і пристосована до власних політичних завдань. Тема реформи – один з провідних політичних дискурсів сучасної України, що використовується як альтернатива іншим дискурсам, побудованих навколо виборів президента, зловживань колишньої влади тощо [8, с. 35].

А. Бєлкін вказує, що категорія «конституційна реформа» концентрує в собі уявлення про окремий значимий етап конституційної історії (прийняття нової конституції, широка новелізація чинної) [9, с. 80].

На думку Ківалова С.В., конституційна реформа за своєю природою є шляхом еволюційних перетворень, що передбачають конституційну новелізацію та модернізацію, тобто пристосовування конституційних постулатів до орієнтирів суспільства, які, на відміну від стратегічних пріоритетів, можуть стрімко змінюватися. Але ця новелізація не завжди потребує нового тексту Конституції (нової її редакції). Більш безпечним для процесів конституціоналізації державного та суспільного життя, стабільності правопорядку є часткові зміни конституційних приписів або «мовчазне перетворення» конституції без змін її тексту. Останній варіант новелізації потребує, що правда, багаторічну практику ретельного виконання Основного Закону та появи конституційних традицій [10, с. 43].

Юридична конструкція «процедура внесення змін до Конституції» також широко застосовується в рамках конституційного права України. Як вже було зазначено вище, такий термін зустрічається і в тексті самої Конституції України.

Юридичну категорію «процедура» досліджували такі вчені, як В. М. Марчук, Л. В. Ніколаєва, О. О. Середа, Д. І. Слинько, О. Ф. Скакун, С. Я. Фурса, О. І. Ющик.

Звернемося до визначення поняття у енциклопедичній юридичній літературі. Так, під терміном «процедура» (франц. procedure, від лат. procedere – просуватися) – розуміють: 1) порядок, наступність, послідовність у вчиненні відповідних дій для

досягнення певного результату [1]; 2) офіційно встановлений чи прийнятий за звичаєм порядок, послідовність дій для здійснення або оформлення якихось справ [5].

Ющик О. І. у ході дослідження, доходить висновку, що процес і процедуру об'єднує те, що вони є формами виявлення руху матерії, тобто змінення існуючого стану речей, явищ тощо. Разом з тим, якщо у формі процесу виявляється будь-яка зміна явищ (як та, котра не зачіпає тип структури об'єкта, так і розвиток, внаслідок якого в об'єкта з'являються якісно нові зв'язки і функції, відбувається його суттєве ускладнення або спрощення), то у формі процедури виявляє себе момент певної стабільності, стійкості явища, рівноваги, спокою в русі матерії. Це означає, що процедура безпосередньо пов'язана з формальною стороною явищ, тоді як процес важко уявити відірвано від змістовної зміни останніх [11, с. 12].

Втім, у науці існує і інший підхід до розуміння «процедури». Так, С. Я. Фурса пропонує поняття «процедура» розуміти як «визначене законодавством, офіційний порядок вчинення певних дій [12, с. 35].

Як вказують Марчук В. М., Ніколаєва Л. В., процедури покликані обслуговувати різні види діяльності, що мають юридичний зміст: правотворчу, правозастосовну, в тому числі оперативно-виконавчу (адміністративну) і особливо такий різновид діяльності, як правоохоронну, що набуває характеру юрисдикційної діяльності [13, с. 112].

Середа О. О. зазначає, що правова процедура є законодавчо встановленими засобами реалізації норм права, що гарантують досягнення цілей правового регулювання в сфері суспільних відносин. Дослідження правових процедур найчастіше здійснюються в межах дослідження інших правових явищ. Автор пропонує визначати наступні ознаки правової процедури: Чіткий цільовий напрям здійснення правової процедури:

1. Процедури встановлені законодавством для впорядкування, організації відносин у відповідній сфері.

2. Процедури є активним проявом деліктоздатності суб'єктів, які в них беруть участь. Сама по собі, без ініціативного прояву

учасника, правова процедура не починається та не відбуваються.

3. Процедури обмежені в часі. Завершення процедури може залежати від настання певної події, виконання конкретної вказівки або взагалі від графіку роботи певного державного органу, законодавство передбачає часові обмеження процедур.

4. Визначена результативність правових процедур. Процедура завжди здійснюється для настання конкретного (відомого) результату. Тобто на початку процедури відомо, чим процедура закінчиться та які це матиме наслідки.

5. Одна з основних ознак юридичної процедури – юридична фіксація. Результат здійснення правової процедури має бути зафіксовано документально, що фактично підтверджує виконання певної процедури [14, с. 6].

Якщо мова йде про зміни до Конституції, то порядок внесення змін встановлений Конституцією, урегульований законами і іншими нормативними актами. На відміну від процедури внесення змін до Конституції, конституційний процес більш широке явище, яке включає в себе і історичну спадщину, історію вітчизняного конституціоналізму, і процедуру прийняття конституції і набуття нею чинності, і, функціонування основних конституційних інститутів.

Термін реформа, на нашу думку, відрізняється від «процедури внесення змін до конституції» тим, що це поняття, не обов'язково повинно відображати саме внесення змін до тексту Основного закону. Під констуційною реформою може розумітися і реформа політична, зміна повноважень державних органів на підставі зміни законів та інших нормативних актів, яке не обов'язково тягне зміни конституційні. Також, як вже зазначалося, термін «реформа» не рідко використовується для характеристики окремого етапу конституційної історії.

Поняття «процедура», у даному контексті, більш вузьке, і так би мовити конкретне. Під процедурою у теорії держави та права розуміють чітко врегульовану правом діяльність уповноважених суб'єктів, яка спрямована на досягнення певного результату.

Враховуючи вищевикладене, під терміном процедура внесення

змін до Конституції слід розуміти врегульовану діяльність уповноважених суб'єктів по ініціюванню, підготовці, розгляду та прийнятті змін до Конституції України, крім тих, які заборонені законодавством, та введення їх в дію у встановленому законодавством порядку.

Список літератури: 1. Українська радянська енциклопедія. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.rubricon.com/-qe.asp?qtype=4&qall=1&aid={0C6E77E6-775F-4015-A53E-AEB718EF5FE2}&id=125&fstring1 =%u043F%u0440%u043E %u0446%u0435%u0434%u0443%u 0440%u0430&rq=1&onlyname=-checked&newwind=&psize=10&pn=1&selw=checked 2. Бородин В. В. Конституционный процесс.: Дисс. д-ра юрид. наук. –СПб.. – 2000. – С. 20. 3. Куненко І. С. До визначення поняття «конституційний процес» / І.С. Куненко // Правове регулювання економіки : зб. наук. праць. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана»; відп. ред. В. Ф. Опришко. – 2008. – № 8. – С. 202–210. 4. Медведчук В. В. Конституційний процес в Україні і організація державної влади та місцевого самоврядування. – К.: Україна. – 1996. – С. 23–24, С. 28. 5. Юридична енциклопедія: Т. 5. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – К.: «Укр. енцикл.», 2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://leksika.com.ua/legal/ 6. Барихин А. Б. Большой юридический энциклопедический словарь / А. Б. Барихин. – М.: Книж ный мир. – 2003. – С. 547. 7. В. Речицький Конституційна реформа як симптом політичної компрометації Конституційнареформа: експертнийаналіз. – Х.: Фоліо. – 2004. – С. 42 8. Розумний М.М. Конституційна реформа: від задуму до наслідків. // Стратегічні пріоритети. – 2007. – № 1(2). – С. 34–39. 9. Белкин А.А. Пересмотр конституции (теоретические аспекты) // Правоведение. – 1995. № 1. 10. Ківалов С.В. Межі та процедура конституційних перетворень в Україні // Стратегічні пріоритети. – 2008. – № 2 (7). – С. 43. 11. Ющик О.І. Теоретичні проблеми законодавчого процесу : автореф.дис. ... д-ра юрид.наук: 12.00.01 / О. І. Ющик . – Київ : Б.В. – 2005. 12. Фурса С. Я. Теоретичні основи нотаріального процесу в Україні: дис. … д-ра юрид. Наук:12.00.03 / С.Я. Фурса / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. – К. – 2003. – 429 с. 13. Марчук В. М., Ніколаєва Л. В. Нариси з теорії права : навч. посіб. – К. : Істина. – 2004. – 304 с. 14. Середа О. О. Правова процедура: теоретико-правові засади та практичні виміри: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / О.О. Середа / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького

НАН України. – К. – 2008. – 20 с.

МАТВІЄНКО Є. П., *аспірант кафедри цивільного права Юридичного інституту*
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБДАРОВАНОЇ МОЛОДІ У РАЗІ ВТРАТИ ГОДУВАЛЬНИКА

Однією з соціальних проблем суспільства на сьогоднішній день є забезпечення належного існування осіб, які через незалежні від них обставини,втрачає засоби до існування. Утримання непрацездатних членів суспільства здійснюється через пенсійне забезпечення (пенсійне страхування), тобто шляхом виплати пенсії.

Пенсія у зв'язку з втратою годувальника – це щомісячна грошова виплата з Пенсійного фонду України, яка призначається у разі смерті особи непрацездатним членам сім'ї, які знаходились на його утриманні.

Отже, цей вид пенсії призначається у випадку втрати годувальника. Під терміном «втрата годувальника» чинне пенсійне законодавство розуміє настання одного з трьох юридичних фактів: смерть годувальника, визнання його безвісти відсутнім або оголошення померлим у встановленому законом порядку. Факт смерті громадян підтверджується свідоцтвом, яке видається органом реєстрації актів громадського стану. Безвісна відсутність – це встановлений у судовому порядку на підставі необхідних перевірених даних факт тривалої відсутності особи за місцем її проживання. Відповідно до ч. 1 ст. 43 Цивільного кодексу України суд може визнати фізичну особу безвісно відсутнього, якщо протягом одного року в місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування [8].

Головною відмінною рисою даного різновиду пенсії від усіх інших є те, що пенсійне забезпечення членів сім'ї померлого носить похідний характер від права на пенсію померлого годувальника та залежить від тривалості його суспільно корисної діяльності. Сутність пенсії у зв'язку з втратою годувальника полягає в

© Матвієнко Є. П., 2013